

Fasta – en karantän. Att avstå för att komma nära och fördjupas.

Har Gud en särskild välsignelse för oss när vi i Kristi efterföljelse avstår för att söka Guds vilja? Fastan förändrar oss och hjälper oss att möta framtiden på ett nytt sätt.

I Bibeln möter vi mycket talmystik. Tre och fyra ansågs tidigt speciellt. Om vi adderar dessa får vi sju, ett mycket symbolladdat tal. Adderar vi tre ytterligare en gång får vi tio. Om vi sen multiplicerar detta med 4 får man det starkt symboliska talet fyrtio.

Fråga mig inte varför just dessa enkla matematiska operationer skulle vara speciella och inte andra. Men faktum kvarstår: symboler förändrar verkligheten. Symboler har makt med sig och fyrtio är ett symbolladdat tal i Bibeln. Vid syndaflo den lät Gud det regna fyrtio dagar och fyrtio nätter (1 Mos 7:4), Israels folk vandrade genom öknen i fyrtio år (2 Mos 16:35), Mose var på Sinai berg fyrtio dagar och fyrtio nätter utan och äta och dricka då han fick lagens tavlor (2 Mos 24:18), Jesus var i öknen fyrtio och fyrtio nätter (Matt 4:2), Jesus framträdde för lärjungarna under fyrtio dagar efter sin uppståndelse och gav dem många bevis för att han levde då han visade sig för dem och talade om Guds rike (Apg 1:3).

Det finns fler exempel i Bibeln på tidsperioder som är fyrtio någonting långa. Men det finns också i utombibliska sammanhang. T.ex, under digerdöden behövde fartyg ligga på red den i fyrtio dygn för att förklaras smittfria. De låg i karantän, ett ord vi har från franskans quarante, som betyder just fyrtio.

Ibland är det som om livet behöver att vi avskiljer en period för att kunna ta de steg som vi behöver kunna ta senare. Vi säger att vi ska sova på saken, vi låter en tanke gro. Vi kan uppleva att det inte är riktigt tid att bestämma sig. Det behöver gå en tid. Och fyrtio dagar, det är en lång tid eller känns i alla fall så. En hinner bestämma sig, känna in, tänka om, ändra sig en gång till, känna in igen och tanken hinner slå rot och när fyrtio dagar har gått då vet en vart en behöver gå och kan möta framtiden på ett bestämt och helhjärtat sätt. Inför viktiga nya perioder i livet kan en behöva en längre tid av eftertanke, en karantän, så att en är riktigt förberedd på det som skall komma. Har ingen på båten fått pest efter fyrtio dagar i karantän då vet vi att det inte längre finns en smittrisk. Fyrtio dagar är den tid vi kan behöva för att bestämma oss.

I Bibeln är dessa fyrtio tidsenheter långa tidsperioder lite som just karantänperioder, perioder som behövs för rening, eftertanke och förberedelse. Det är den tid vi behöver för att inte göra något förhastat.

I vårt kyrkoår finns två fyrtyodagars perioder som omger kyrkoårets viktigaste och mest centrala dag: påskdagen. Det är fastan som föregår den och påsktiden som följer den. Fastan inleds på askonsdagen och pågår till påskdagen vilket är fyrtyosex dagar. Ändå säger vi att fastan pågår i fyrtyodagar. Det beror på att vi inte räknar de sex söndagarna i fastan. Även under fastan är söndagen en festdag då kyrkan firar Jesu uppståndelse. Under påsktiden, de fyrtyo dagar som följer påskdagen, säger många kristna inte "hej" eller "god dag" när de hälsar på varandra utan de säger "Kristus är uppstånden!". På det sättet blir det medvetna att påsktiden är en speciell tid, en karantän, som vi behöver för att känna in hur annorlunda livet är nu när Kristus är uppstånden och livet har segrat.

Det är något intressant med dessa åttio, eller åttiosex dagar, som omger påskdagen. Det blir liksom en dubbel karantän, en i korsets och smärtans tecken, och en i uppståndelsens och festens. Det är som om långfredagens och påskdagens berättelser om kristen tro är så överraskande, så omtumlande, att de båda kräver varsin tid av reflektion, varsin karantän, för att vi skall kunna orientera oss i en tillvaro som har blivit annorlunda.

I Bibeln och i kristen tradition är de flesta fasteperioder kortare än 40 dagar. I Gamla testamentet beskrivs dessa perioder som tider av ånger och bot, då folket på ett särskilt sätt sökte Gud och Guds vilja. Fastan är också ett sätt att tjäna Gud. I Lukasevangeliet läser vi om Hanna som dag och natt tjänade Gud med fasta och bön. I Apostlagärningarna om att den unga kyrkan avskilde särskilda tider för fasta och bön. Fasta är en av de tre fromma praktiker som Jesus tar upp i Bergspredikan, vid sidan av bön och allmosor.

Inom delar av kyrkan fastar man varje onsdag och varje fredag. En och annan protestant har nog höjt på ögonbrynen när en ortodox kristen sagt på en onsdag att idag är det fredag. Men onsdag är en fredag i liturgisk mening i ortodox tradition därför att det är den veckodag då Jesus förrådes. I protestantisk tradition har fastans ställning försvagats. Reformatorn Ulrich Zwingli blev känd för att han ifrågasatte praktiken att fasta.

Fastan i vårt kyrkoår är den tid då vi förbereder oss för långfredagens drama, för Jesu Kristi lidande, död och begravning. Kyrkoåret har en intressant pedagogik när det gäller perioden mellan jul och påsk. Det har lite av samma upplägg som de fyra evangelierna. Första halvan handlar om Guds uppenbarelse i Kristus. Vid fastlagssöndag, ungefär halvvägs, vänder kyrkoåret och riktar in sig mot korset och långfredagen. Söndagarnas teman blir tyngre och allvarligare.

Den kristna kyrkan fastar därför att Jesus sagt åt oss att göra det och därför att det är en praxis som finns både i den bibliska och i den kyrkliga traditionen. Genom att ha fyrtio fastedagar före påsk anknyter kyrkan till fyrtioalets djupa bibliska symbolik. Det är en rejäl tid. En tid då fastans allvar hinner sjunka in och bli en del av oss. Fastan rustar oss för att leva som Kristi lärjungar året runt. Genom att vi går in i fastan blir vi delaktiga i det drama som kyrkoåret gestaltar. Vi får en tid då livet på något sätt stannar upp och vi låter tillvarons allvar komma ikapp oss.

Fasta har att göra med att avstå. Avstå är fastans huvudverb. Ofta tänker vi på någon form av restriktioner när det gäller vårt intag av livsmedel. Några väljer att avstå från kött, sötsaker eller njutningsmedel av olika slag. Men man kan också avstå från eller begränsa andra vanor som TV-tittande, internetanvändande eller andra nöjen. Ett sätt att avstå är att skänka mer till organisationer som hjälper nödlidande. Detta är ett starkt inslag i Svenska kyrkan. I vår tid har fler och fler sett ett värde i fasteperioder och olika former av kristen askes som sätt att göra motstånd i ett samhälle som präglas av konsumism och en livsstil som tär på jordens resurser och det livsutrymme som vi som mänsklighet har att dela på.

Genom verbet avstå kopplas fastan ihop med korset och Kristi försoningsgärning. På korset avstod Jesus från sin jämlikhet med Gud och antog en tjänares gestalt (Fil 2:6–7). Det ord som i NT81 översätts med ordet avstå heter på grekiska kenosis och kan även översättas med uttömna eller utblotta. På korset uttömde Jesus sig på gudomlighet. I sitt avskedstal säger Jesus till lärjungarna att ”han går bort för att bereda plats för dem” (Joh 14:2).

Uttömna och bereda plats hör ihop. Det är ett gudomligt sätt att relatera till sin omgivning. Genom att Gud i Kristus avstår från sin gudomlighet öppnas ett rum för oss. Det ger en möjlighet att komma in i den sfär i världen där Guds närvaro och kärlek finns i sitt fulla mått, den sfär om vi kallar Guds rike eller Guds frälsning. Gud visar sin frälsande makt i sin utblottelse, i det som syns som den yttersta maktlöshet. Så relaterar Gud till den mänsklighet som Gud vill rädda undan det onda. Detta gör Gud därför att Gud är kärlek (1 Joh 4:8).

Kärlekens sätt att möta någon är att bereda plats för den som älskar. Kärleken sätter aldrig någon på plats. Kärlek kan aldrig kommenderas. Kärleken ger ett rum, den bjuder in och den väntar på att den älskade skall tacka ja och komma. Den älskade har alltid en frihet att tacka nej. Den som älskar löper alltid risken att bli försmädd, att inte få kärlek tillbaka. Därför är den som älskar alltid sårbar. Så, när vi läser i Första Johannesbrevets fjärde kapitel att Gud är kärlek, 4:8, betyder det att Gud är sårbar. Gud räddar oss från det onda genom att vara sårbar, genom sin kärlek. I Jesaja står det att det var hans sår som gav oss bot (Jes 53:5). Det betyder att det är den kärlek som Kristi sår är ett uttryck för som helar oss, som räddar oss från det onda.

Kärlek har att göra med tillit. På engelska säger man "falling in love", att falla i kärlek. Det är ett intressant bildspråk. Kanske är att älska som att falla och ta en risk. Kanske tar någon emot oss och fallet landar i en skön omfamning eller så blir vi inte mottagna och vi slår emot underlaget under oss. Guds verk för oss i Kristus är ett uttryck för Guds tillit. När Gud uttömmer sig på gudomlighet i Kristus, antar en tjänares gestalt och är lydig ända till döden, döden på ett kors, är detta ett uttryck för Guds kärleks mysterium, en gudomlig tillitsövning. I fastan inbjuds vi att anta samma tillitens livshållning. När vi avstår, när vi släpper taget om vissa vanor som vi har i livet så prövar vi hur livet blir utan dessa vanor. Fastan är en tillitsövning. Vi prövar att avstå. Kan det vara så att vi upptäcker något nytt, något värdefullt, genom att avstå? Har Gud en särskild välsignelse för oss när vi i Kristi efterföljelse avstår för att söka Guds vilja?

Att älska är att avstå. Därför beskriver Paulus att avstå är att ha Jesu Kristi sinnelag. Sinnelag är den grundhållning vi skall ha till livet. För att vara kärleksfulla behöver vi i våra liv avstå för att det skall beredas plats för något annat. Detta får en särskild betydelse under fastan. Under fastan avstår vi för att ge plats för annat. Vi samlar in pengar, vi antar en enklare livsstil, vi kanske avstår från att äta kött, godis och sötsaker. Livet blir mer avskalat. Vi går in i en karantän, i fyrtio avskilda dagar, där vi bereder plats i våra liv för eftertanke, för våra medmänniskors och för vår världs behov och för Gud.

Därför hör bön och fasta ihop. Bön och fasta är sätt för oss människor att söka Guds vilja. Det är när något tas bort, blir avskalat, som vi kan lyssna in vad Anden säger till oss och hur vår bön skall vara. I fastans enkelhet får vi möjlighet att se tillvaron med bättre proportioner. Vi ser vad som är verkligt viktigt och vi får också möjlighet att se att vissa saker som vi trodde var viktiga egentligen inte är så väsentliga.

Så utmanas vi att avsätta vissa tider på ett särskilt sätt för att kunna se vad som är viktigt och förstå vilken väg vi ska ta framåt. Kanske kan vi i fastans enkelhet upptäcka att det inte är en så stor försakelse att avstå från vissa saker som vi en gång trodde? Fastan kan hjälpa oss att ta en ny riktning för framtiden.

Under flera år har Equmeniakyrkan utmanat oss att fasta för klimatet. Klimatfrågan är vår tids och vår världs stora ödesfråga. Effekter av klimatförändringarna ser vi redan i vår värld och kommer inte utsläppen av koldioxid att drastiskt minska inom den närmaste tiden kommer vi se förändringar av våra livsvillkor som har i det närmaste apokalyptiska proportioner. Mänsklighetens sätt att handskas med vår planets väl tilltagna men ändå begränsade resurser har redan inneburit att de planetära gränserna har passerats på flera viktiga områden. Den utvecklingen måste stoppas.

Ibland talar vi om att vi gör ett klimatavtryck. Det är som tillvaron har gett oss ett livsrum, ett utrymme av tid och naturresurser. Detta utrymme delar vi med våra medmänniskor och allt annat levande som finns på vår planet i tid och i rum. Vår generation har redan tagit för stort livsutrymme. Vi har redan övertrasserat vårt konto. Vi har tagit ut mer av jordens resurser än vad vi har rätt till ur ett jämlikhetsperspektiv.

FN:s klimatpanel IPCC visar i sina rapporter att om den globala uppvärmningen ska begränsas till 1,5 grader krävs snabba och omfattande förändringar av hela samhället i en skala som saknar motstycke. En sådan förändring kommer ställa krav på vårt samhälle, våra församlingar och på oss som enskilda. Vad behöver vi som enskilda tänka på i förhållande till klimatet? ”Bilen, biffen och bostaden” är en minnesregel som någon har myntat för att vi ska tänka om hur vi minskar våra klimatavtryck. Det är en förenkling, men den pekar på hur vi som enskilda personer behöver tänka över vår livsstil i förhållande till klimathotet. Den pekar på att det handlar om vår konsumtion, i hög grad vårt livsmedelsintag, våra resor och vår energiförbrukning. Skall vi ta ansvar för miljön kräver det ett mycket mer långtgående engagemang än fyrtio dagar.

Ändå eller kanske just därför lämpar sig klimatfrågan på ett särskilt sätt för en fasta. Vi behöver lägga om vår livsstil radikalt. Vi behöver ta djarva, kloka och ansvarsfulla initiativ för att ta ansvar för vår planets och för mänsklighetens framtid. Vi finns i ett avgörande ögonblick där vi kan handla nu eller låta ögonblicken gå oss ur händerna och gå in i en framtid där stora delar av vår planet blir obeboelig och vi kan se enorma migrationsströmmar över vår värld. Vi skall ta beslut som får stora och avgörandekonsekvenser. Vi är i just en sådan tid då vi behöver stanna upp, tänka igenom, pröva våra tankar på allvar och ta ut en riktning för framtiden. Vi behöver just en sådan allvarlig provotid som Bibelns fyrtiodagarsperioder är en del av. Vi behöver vara i en tids karantän.

Som kristna tror vi att Gud har gett mänskligheten ett ansvar att förvalta den värld Gud gav oss som vårt kosmiska hem. Hur hanterar vi det förtroende och det ansvar som Gud har gett oss? Hur tar vi ansvar för vår egen, vår världs och kommande generationers framtid? Frågans djupa allvar griper tag i oss. Låt oss skala av livet, avstå för att ge plats för eftertanke och Guds tilltal. Låt oss gå in i en karantän, en fyrtiodagar lång fasta, för att få möjlighet att ta en ansvarsfull riktning mot framtiden. När vi avstår öppnas utrymmen i våra liv som Gud kan fylla med sin närvaro och Gud kan välsigna oss på ett särskilt sätt. I fastan kommer livet närmre oss. Fastan förändrar oss och hjälper oss att möta framtiden på ett nytt sätt.

Arne Fritzson, teologisk sekreterare i Equmeniakyrkan.